

W DZIAŁALNOŚĆ ZAKŁADÓW EDUKACJI CO DO ZAPOBIEGANIA PRZESTĘPCZOŚCI NIEPEŁNOLETNICH

W naukowym artykule autorzy ujawniają kompleks organizacyjnych kierunków udoskonalenia zakładów edukacji w kierunku zapobiegania przestępczości niepełnoletnich. Zaproponowane autorami naukowe przepisy wpływają na współczesne oświatowe środowisko i jak uważają naukowcy, będą sprzyjać należnemu wykonaniu pedagogami swoich funkcji, ponieważ obok z normatywną (prawną) płaszczyzną podobne udoskonalenie obowiązkowo musi objąć organizacyjnie-kadrową i wartościowo-orientacyjną płaszczyzny, co da możliwość mówić o wprowadzeniu koncepcji udoskonalenia działalności uczelni po zapobieganiu przestępczości niepełnoletnich w Ukrainie z uwzględnieniem potrzeb i realiów teraźniejszości.

Kluczowe słowa: edukacja, szkoły, instytuty, zapobiegania, niepełnoletnie, przestępstwa.

THE ACTIVITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF PREVENT JUVENILE DELINQUENCY

In a scientific article, the authors reveal the complex organizational improvement directions of educational institutions in the prevention of juvenile delinquency. The authors propose an academic position affect the modern educational environment and according to scientists will contribute to the proper execution of their duties of

teachers, as close to the normative (legal) plane such improvement must

**SAVCHUK P.P.
PHD, PROFESOR,
SZEF WYDZIAŁU
INŻYNIERII
MATERIAŁOWEJ I
PLASTYCZNEJ
INŻYNIERIA
PROJEKTUJE
LUCK NTU**

**BATIUK O.V.
DOKTOR PRAWA
GŁOWA KATEDRI
PRAWA KARNEGO
I POSTĘPOWANIA
EASTERN
NATIONAL
UNIVERSITY OF
ŁESI UKRAIŃSKI
PROFESOR
NADZWYCZAJNY**

necessarily encompass organizational- staffing and value-orientation of the planes, which will allow to speak about introducing the concept of improving education for the prevention of juvenile delinquency in Ukraine with the needs and realities.

Key words: education, schools, institutions, prevention, juveniles, offenses.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У науковій статті автори розкривають комплекс організаційних напрямів удосконалення закладів освіти у напрямку запобігання злочинності неповнолітніх. Запропоновані авторами наукові положення впливають на сучасне освітнє середовище й на думку науковців будуть сприяти належному виконанню педагогами своїх функцій, оскільки поруч з нормативною (правовою) площиною подібне удосконалення обов'язково повинно охопити організаційно-кадрову та ціннісно-орієнтаційну площини, що дасть змогу говорити про впровадження концепції удосконалення діяльності навчальних закладів по запобіганню злочинності неповнолітніх в Україні з урахуванням потреб і реалій сьогодення.

Ключові слова: освіта, школи, інститути, запобігання, неповнолітні, злочини.

Актуальність теми дослідження визначена тим, що нині як ніколи стає очевидним, що подолати усе негативне, створити життя, достойне кожної людини – пріоритетне завдання демократичної, соціальної, правової держави, яка закономірно великі сподівання і наміри щодо свого майбутнього покладає на молоде покоління. Водночас, стан розвитку суспільства, який існує на сьогодні, свідчить про наявність значних диспропорцій між системою освіти і реальними умовами життя і виховання дітей та молоді. Широкомасштабні зміни в політичному житті країни, зростаюча трудова міграція дорослого населення за кордон, послаблення виховної функції сім'ї, дистанціювання навчальних закладів від проблем виховання дітей загострюють соціальні суперечності в суспільстві і саме

неповнолітні опиняються у вкрай важкому для себе становищі через несформованість власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтирів, що не дає їм змоги об'єктивно реагувати на події, суперечності суспільного життя, може стати чинником вчинення правопорушень, у тому числі злочинів.

Метою даної статті, є розкриття основних умови покращення діяльності закладів освіти у напрямку запобігання злочинності неповнолітніх.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми вдосконалення діяльності освітніх закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх констатувалася в дослідженнях провідних вітчизняних педагогів та кримінологів таких як: Ю.В.Александрова, О.М.Бандурка, І.Д.Беха, П.М. Гусака, О.М.Джужа, А.П.Закалюка, О.М.Костенка, О.Г. Колба, В.М.Кудрявцева, П.П.Михайленка, А.Й.Міллера, А.А.Музики, І.К.Туркевич, М.М.Фішули та інших.

Виклад основних положень. На наше глибоке переконання, комплекс запропонованих нижче організаційних орієнтирів такого удосконалення оптимізує освітнє середовище й буде сприяти належному виконанню педагогами своїх функцій, оскільки поруч з нормативною (правовою) площиною подібне удосконалення обов'язково охопить організаційно-кадрову та ціннісно-орієнтаційну площини, що дасть змогу говорити про достатню верифікованість пропонованої нами концепції удосконалення діяльності навчальних закладів по запобіганню злочинності неповнолітніх в Україні з урахуванням потреб і реалій сьогодення.

Саме реальна, а не декларативна гуманізація освіти як атрибутивна складова запобігання злочинності неповнолітніх навчальними закладами.

Гуманізація – ключовий елемент нового мислення і бере вона свою основу саме з освіти, пріоритетність якої базується на її гуманістичній суті, яка в особі вчителя не тільки несе “розумне, добре, вічне”, але і позитивно вирішує основні проблеми як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Повноцінна педагогічна праця – це рольова діяльність з чітким розподілом функцій, до якої обов'язково повинні бути включені особисті особливості її учасників. Керівна роль у ній належить учителю. Саме в стилі, способах впливу на особистість виявляється суб'єктивний фактор учителя – повага, доброзичливість, чуйність до учнів, позитивне ставлення до них та їхньої діяльності... Від цього і залежить характер діяльності вчителя – ліберальний, демократичний, авторитарний чи авторитарно-догматичний. „Людяність (доброта) як критерій високоморальної особистості, – на думку І.Д.Беха, – є стратегічним орієнтиром у виховній діяльності” [1, с.18].

У роботі з „важкою” дитиною педагогові доводиться зустрічатися з цинізмом, жорстокістю, аморальністю, тому тут потрібна сила волі, витримка, терплячість, вміння володіти собою; педагог не має права проявляти ненависть до особи, яка вчинила правопорушення, тому що дитина – це особистість, яку необхідно виправити і повернути суспільству. Л.М.Толстой вважав обов'язковим поєднанням у педагога любові до справи з любов'ю до дітей.

За показною грубістю, зухвалістю, жорстокістю „важкої” дитини важливо знайти заповітне, особливо значуще для неї і використати це у вихованні. Вихователь навіть у думках не має права припускати, що виховання – це безнадійна справа. До вихованця необхідно підходити з оптимістичною налаштованістю, вміти переконати його в тому, що він зможе досягнути бажаного, якщо дуже цього захоче. „Важка” дитина повинна бачити в педагогові людину, яка бажає їй добра, щиро зацікавлена у її вихованні.

На наш погляд, саме контакт учня з педагогом є необхідною умовою реалізації виховних функцій та формування активної життєвої позиції дитини, котра повинна відчувати, що педагог уважний і чуйний до неї. Це буде початком виведення дитини з ізоляції.

Вміння встановлювати з учнем психологічний контакт – важлива умова ефективності виховного впливу. І навпаки, його відсутність є суттєвим недоліком у роботі педагога.

Важлива якість особистості педагога – його моральна чистота. На підтвердження цього твердження наведемо слова В.В.Давидова, які він висловив ще 25 років тому, але до цього часу вони залишаються актуальними: „Жодна програма навчання в педвузі не передбачає виховання вчителя як моральної особистості. Передбачається лише його озброєння різноманітними знаннями, вміннями, навичками. Формування Вчителя з великої літери залишається випадковим процесом, який залежить від індивідуальних здібностей і схильностей, особистої долі та обставин життя того чи іншого індивіда, який стає педагогом” [2, с.201].

Для реальної гуманізації освітнього середовища велике значення має дотримання вчителем, викладачем педагогічного такту. Поняття педагогічного такту існує від моменту виникнення стосунків „учитель-учень”.

Тлумачний словник української мови за редакцією В.С.Калашника трактує поняття такту так: „Такт – це почуття міри, делікатність у поведінці” [3, с.796]. Дещо розширює зміст поняття „такт” Д.Г.Гринчишин, який розглядає такт і як „вміння вибрати правильний підхід до кого- або чого-небудь” [4, с.265].

На наш погляд, саме словосполучення „педагогічний такт” має ще більше відтінків, бо мається на увазі тактовне ставлення до дітей, підлітків, юнаків та дівчат з боку педагогів.

Сучасні дослідники визначають педагогічний такт як розумну міру у навчально-виховному процесі. Втрачається міра – втрачається і педагогічний такт. Найважливіші правила і вимоги до педагогічного такту вироблялися століттями і їх аналіз дозволив нам сформулювати такі висновки: вчитель повинен вміти передбачати ситуацію, яка може призвести до конфлікту; педагог повинен володіти інформацією про того, кого він виховує і навчає;

педагог повинен враховувати обставини, за яких неповнолітній вчинив правопорушення; звертання до дитини повинно бути спокійним, але твердим, без нервовості, погроз; чуйність і тактовність у спілкуванні з неповнолітніми.

Отже, педагогічний такт – це не окремі вчинки вчителя, а стиль його поведінки, коли учні впевнені у доброзичливості, чуйності, доброті та моральності педагога. З цього приводу В.Сухомлинський писав: „Виховуй у собі Людину – ось що найголовніше, інженером можна стати за п’ять років, учитись на Людину треба все життя” [5, с.52].

Таким чином, найосновнішою вимогою сьогодення до всіх освітніх закладів є створення і включення в дію механізмів гуманізації освіти. Це багатогранний процес переорієнтації свідомості вчителів, педагогів і всього суспільства, докорінної зміни ставлення до людини у цілому.

Тепле, емоційне ставлення до учня чи студента має доповнюватися повагою до його гідності та думки, до його інтелектуальних та духовних можливостей (в тому числі і тих, які ще не розкрилися). Зацікавлене і своєчасне реагування на змінні ситуації шкільного (студентського) життя має поєднуватися із здатністю стати щодо них у рефлексивну позицію, оцінити ніби ззовні свою поведінку і поведінку учнів, студентів та прогнозувати подальший розвиток педагогічної ситуації. Педагог повинен оволодіти парадоксальною здатністю – бути одночасно рівноправним учасником діалогу з учнями чи студентами та їх керівником.

На наш погляд, однією із форм оптимізації закладів освіти щодо запобігання злочинності неповнолітніх можна віднести формування в суспільстві поваги до педагогів і на цій основі підвищення авторитету та престижу педагогічної праці.

Таке формування повинно починатися з кожної родини з перших днів життя дитини. Тільки тоді держава зможе ефективно будувати свою політику в освітній галузі.

Не викликає заперечень той факт, що успіхів у вихованні домагається педагог, який користується у дітей авторитетом. Авторитет вчителя

пов'язаний з властивостями, рисами самої особистості, її ціннісними орієнтаціями. Він становить той особливий єдино можливий простір морально-практичних вчинків індивіда. За визначенням М.І.Станкіна, „авторитет педагога залежить від усього комплексу його особистісних і професійних якостей... Справжній авторитет не можна декретувати зверху. Його можна тільки завоювати чесною і наполегливою працею” [6, с.98].

Варто погодитись із слушним судженням яке висловив Л. Завірюха – дослідник предмета авторитету як предмета соціально-філософського аналізу. Він пише: „Поняття „авторитет” слугує ефективним методологічним інструментом аналізу і класифікації реальних і уявних авторитетів, розмежування авторитетності і авторитаризму, що дозволяє вибудувати ієрархію авторитетів, розкриття реальних механізмів створення і функціонування особистісних та суспільних авторитетів” [7, с.5].

Авторитет – соціально-психологічний ресурс педагогічної спільноти, що є надзвичайно важливим. Відродження високого суспільного авторитету, статусу педагога і вченого – одне з пріоритетних завдань, адже лише особистість може виховати особистість.

Основою авторитету є, певна річ, довіра. А довіряти молода людина може тому, хто щирий, толерантний, тямущий, обізнаний, цікавий як постать.

Відомо чимало випадків, коли вчитель, маючи достатній рівень професіоналізму, авторитетом не користується. Чому ж так відбувається? Впевнені, що це, насамперед, залежить від розвиненості його особистісних якостей, рівня моралі, манери спілкування, прийняття рішень, адекватної оцінки ситуацій, що виникають.

За даними наукового дослідження Л.Завірюхи, було проведено опитування 504 вчителів, переважна більшість з яких (81 %), звісно, були жінки. Але до загальної вибірки потрапили і чоловіки, частка яких у загальному „масиві” становила 19 %.

Щодо власної задоволеності роботою, то досить велика частка (45 %) респондентів водночас була і задоволена, і незадоволена своєю роботою. Тих, хто цілком задоволений власною роботою, дослідження виявило близько третини (37 %), тоді як частка незадоволених становила 12 % [7, с.6].

Як бачимо, частка незадоволених і неповністю задоволених власною роботою вчителів є досить значною, що може свідчити про наявність внутрішньо-особистісного конфлікту, вибір професії не за покликанням, низьку оплату праці, нездоровий соціально-психологічний клімат в колективі, слабкий стан власного здоров'я тощо.

На думку вчителів, рейтинг чинників, які формують авторитет будь-якої людини, виглядає так: знання і компетентність особи, які визначають її авторитет в суспільстві (67 %); порядність (63 %); доброзичливість (29 %); успіхи в роботі (29 %); виняткові здібності (21 %); комунікабельність (20 %); пошана до інших (19 %); гарний характер (12 %).

Серед якостей, які поцінуються вчителями в авторитетних для них людях, виділяємо: порядність (68 %), відповідальність (53 %), доброзичливість (45 %), єдність слова і діла (43 %), справедливість (37 %), працьовитість (30 %), розумність (23 %), почуття гумору (23 %), тактовність (18 %), організованість (15 %), комунікабельність (14 %), скромність (13 %), совіслівість (12 %), толерантність (11 %), самокритичність (10 %), хазяйновитість (9 %), принциповість (8 %), ініціативність (5 %), прагматичність (1 %).

Основними чинниками, які сприяють формуванню авторитету вчителя, респонденти називають: повагу до інших людей (71 %), позитивні риси характеру (67 %), професійну компетентність (60 %). Значно меншими щодо важливості вони називають успіхи своїх учнів (37 %), переконливі досягнення в роботі (26 %). Також у сприянні авторитету не останнє місце посідає здоровий соціально-психологічний клімат у колективі (21 %), де працює вчитель, вдало обрана професія (20 %).

Цікавими є думки педагогів стосовно тих якостей, які заважають їм досягти бажаного рівня авторитету. Рейтинг відповідей вчителів на вказане

питання виглядає так: відсутність ділових зв'язків (33 %), нездоровий соціально-психологічний клімат у колективі (27 %), проблеми в сім'ї (23 %), вади характеру (20 %), слабе здоров'я (19 %), низький наявний рівень авторитету (15 %), несправедлива оцінка діяльності керівництвом за місцем роботи (15 %), невизначені результати в роботі (14 %), недостатня професійна компетентність (11 %), недостатні здібності (9 %), невдачі учнів (8 %), невдало обрана професія (6 %), невміння та небажання демонструвати свою увагу та повагу до інших людей (3 %), особиста непривабливість (2 %) [7, с.6].

Отже, як бачимо, спостерігаються певні розбіжності між тими якостями, які заважають досягти бажаного рівня авторитету, та чинниками, які сприяють формуванню авторитету вчителя, що свідчить про нечітке розуміння педагогами процесу здобуття авторитету як загалом, так і в середовищі вихованців.

У будь-якому випадку, авторитетний педагог повинен визнавати пріоритет особистості дитини. Прийняття концепції такого пріоритету має обумовити зміну принципів і правил педагогічного впливу: необхідно застосовувати нові педагогічні технології зі зменшенням авторитарної ролі вчителя (імперативний вплив на неповнолітнього має змінитися діалогом).

Щодо підвищення престижу вчительської професії, то одним з шляхів реалізації цього завдання Міністр освіти і науки України С.Ніколаєнко називає присвоєння починаючи з 2007 р. найкращим вчителям України звання "Народний Вчитель", а також вручення кращим педагогам п'яти Державних премій по 100 тис. грн. Відзначимо, що така ініціатива уряду підтримана усіма областями: так нині в Україні встановлено майже 200 регіональних премій, наприклад, АРК запроваджено 12 щорічних премій по 10 тис. грн. кожна. Найбільше встановлено премій в Івано-Франківській, Черкаській, Київській, Кіровоградській областях [8].

Також одним із важливих, на наш погляд, чинників оптимізації діяльності закладів освіти щодо запобігання злочинності неповнолітніх, є зміцнення матеріально-технічної бази освітніх закладів.

Ще У.Черчіль зазначав, що якщо держава перестає будувати школи, вона буде в'язниці. Водночас, кожна п'ята школа в Україні сьогодні потребує капітального ремонту, 800 шкіл стоять недобудованими. На потреби ЗНЗ необхідно 9,1 млрд. грн.; ще 6 млрд. грн. потрібно на переоснащення шкіл – усього 15,1 млрд. грн. [8]. Однак не можна не відмітити і певні позитивні зрушення, які почали спостерігатися за останні роки. За 2008-2011 рр. надруковано 25 млн. підручників. Повністю забезпечені підручниками учні 1-6 класів, на 80-90 % – старшокласники.

Переконані, що тільки за умови створення належних і безпечних умов для праці, забезпечення педагогів необхідним інформаційним та методичним інструментарієм разом з реалізацією інших заходів, що пропонуються у цьому підрозділі, можна чекати від них повної віддачі у педагогічному процесі і здійснення ефективної профілактичної діяльності з вихованцями.

Покращення добробуту педагогів, також повинно стати чинником оптимізації діяльності закладів освіти щодо запобігання злочинності неповнолітніх, оскільки це буде сприяти залученню в сферу освіти кращих фахівців. Зусилля держави повинні спрямовуватися на збільшення видатків на фінансування освіти. Ця тенденція повинна мати місце не тільки на загальнодержавному, але й на місцевому рівні для того, щоб витрати на освіту становили 10 % від загальних витрат, як того вимагає ЗУ “Про освіту”.

Варто зауважити, що право на житло є конституційним правом кожного, тому держава повинна створити умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Житлові умови є чи не найважливішим показником якості життя людини, адже від наявності житла, його комфортності, відповідності санітарно-гігієнічним вимогам, потребам різних соціально-демографічних груп населення значною мірою залежать здоров'я, працездатність, моральний

стан та нормальний відпочинок людини. Неналежні житлові умови, велике скупчення людей на незначній площі призводять до психологічного напруження та інших негативних явищ у міжособистісних стосунках. За свідченням В.Фокса, надмірна концентрація людей і взагалі живих істот на обмеженій площі призводить до агресивності, конфліктності, зменшення уваги до дітей [9, с.178].

Зазначимо, що невлаштованість побуту не лише перешкоджає процесу становлення і розвитку особистості, зміцненню здоров'я населення, але й сприяє загостренню взаємин у сім'ї, відволікає педагогів від виконання навчально-виховних завдань, в тому числі і профілактичних.

У порівнянні з минулими роками побутове обслуговування населення суттєво покращилося, адже вітчизняний ринок пропонує широкий спектр товарів та послуг і кількість їх з кожним роком зростає. Проблема полягає в іншому: більшості педагогів недоступні ці послуги через власні низькі доходи. Вирішення цієї проблеми можливе тільки в комплексі з вирішенням питання належного і достатнього матеріального забезпечення вчителів та викладачів.

Зважаючи на ту обставину, що більша частина вчителів – це жінки (стосовно викладачів – кількість чоловіків і жінок приблизно однакова), вирішення побутових проблем має ще один аспект, який не можна оминати увагою: саме жінки, як правило, ведуть домашнє господарство, що вимагає від них значних затрат сил: фізичних і духовних. За даними наукових досліджень, жінка в нашому суспільстві на роботу вдома витрачає впродовж тижня в середньому 40 годин. Такі енергетичні витрати є майже однаковими з енергетичними витратами робітника, який займається важкою фізичною працею [10, с.168].

Викладене вище дозволяє зробити такі **висновки**:

По-перше, удосконалення діяльності освітніх закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх повинно охоплювати чотири площини: нормативну (правову), діяльнісно-практичну, організаційно-кадрову та ціннісно-

орієнтаційну, які в дискурсі проблеми злочинів серед неповнолітніх дозволять знизити показники рівня злочинності, позитивно вплинуть на її структуру і негативні тенденції.

По-друге, центр тяжіння по запобіганню злочинності неповнолітніх переноситься на ранню профілактику як комплексну систему заходів, які є частиною внутрішньої соціальної політики держави і здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами, організаціями (в тому числі навчальними закладами), об'єднаннями громадян та окремими громадянами з метою цілеспрямованого, систематичного та всестороннього впливу на детермінанти злочинності неповнолітніх та особу неповнолітнього з метою оздоровлення умов життя і виховання неповнолітніх, недопущення вчинення ними злочинів. При правильній організації вона більш ефективна й економічна у порівнянні з іншими рівнями профілактичної діяльності, бо спрямована на попередження чи викорінення відносно слабких антисуспільних змін особистості неповнолітніх, які ще не стали стійкими.

По-третє, результативність запобігання злочинності неповнолітніх залежить як від готовності педагогів до виконання профілактично-виховних завдань, так і від конкретних заходів, методів та принципів здійснення профілактики злочинності неповнолітніх навчальними закладами.

По-четверте, професійна готовність педагога до профілактики протиправної поведінки вихованців інтегрує виробничий обов'язок, професійний інтерес, кваліфіковану оцінку існуючих форм протиправної поведінки та стимулює потребу пошуку шляхів профілактики протиправної поведінки неповнолітніх. Розрізняють чотири рівні готовності педагогів до здійснення діяльності із запобігання злочинам серед неповнолітніх: елементарний, базовий, свідомий, конструктивний. Саме досягнення свідомого та конструктивного рівнів готовності до профілактичної діяльності дасть змогу належним чином організувати виховну роботу в навчальному закладі і на цій основі впровадити в практику ефективну систему заходів запобігання злочинності неповнолітніх, яка

передбачає: нейтралізацію (послаблення) негативного впливу на неповнолітнього сім'ї та найближчого побутового оточення; взаємодію сім'ї і навчального закладу; посилення ролі учнівського (студентського) колективу, пізнавальних інтересів школярів та студентів; надання педагогами рекомендацій неповнолітнім щодо правильного вибору та користування інформацією; організацію змістовного дозвілля дитини, у тому числі через її участь в учнівському, студентському самоврядуванні; профорієнтаційну роботу серед старшокласників; включення в об'єкт ранньопрофілактичної діяльності учнів молодших класів; глибоке вивчення педагогами індивідуально-психологічних, вікових та статевих особливостей неповнолітніх правопорушників; правове, статеве, громадянське, військово-патріотичне, трудове, художньо-естетичне виховання дітей і молоді; віктимологічну профілактику жорстокого поводження з дітьми; тісну співпрацю навчальних закладів зі спеціалізованими та неспеціалізованими суб'єктами запобігання злочинності неповнолітніх на основі принципів гуманності, відповідальності, законності, гласності, систематичності, плановості, прогнозування та науковості.

По-п'яте, умовами оптимізації діяльності освітніх закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх в Україні, які складають ціннісно-орієнтаційну та організаційно-кадрову площину удосконалення діяльності навчальних закладів, є: підвищення престижу та авторитету професії педагога в суспільстві; матеріальне та моральне стимулювання праці вчителів і викладачів; вирішення їх житлових та побутових проблем; поліпшення здоров'я та якості медичного обслуговування педагогічних і науково-педагогічних працівників; покращення підготовки молодих кадрів для системи освіти; створення у кожному навчальному закладі служби комплексного консультування та підтримки для дітей і молоді; створення у гуртожитках навчальних закладів штабів з профілактики правопорушень; створення інформаційних баз даних про неблагополучні сім'ї та дітей, які у них виховуються; посилення контролю за діяльністю класних керівників та кураторів академічних груп з боку керівництва навчального закладу; активізація боротьби з корупцією та хабарництвом у сфері

освіти.

По-шосте, найосновнішою вимогою сьогодення до всіх освітніх закладів є гуманізація сфери освіти, „звернення” її до особистості неповнолітнього. Гуманізація освіти має стати реальністю, а не просто гаслом і як атрибутивна складова процесу запобігання злочинності неповнолітніх вона повною мірою зможе сприяти ефективному здійсненню запобіжних заходів навчальними закладами.

Література:

1. Бех І.Д. Формувати у дитини почуття чинності іншої людини // Педагогіка толерантності. – 2001. – №2. – С.16-23.
2. Философско-психологические проблемы развития образования / Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1981. – 176 с.
3. Тлумачний словник української мови / За ред. В.С.Калашника. – Х.: Прапор, 2005. – 992 с.
4. Тлумачний словник української мови / За ред. Д.Г.Гринчишина. – К.: Освіта, 1999. – 302 с.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. – К.: Рад. шк., 1988. – 304 с.
6. Станкин М.И. Если мы хотим сотрудничать. – М.: Academia, 1996. – 381 с.
7. Завірюха Л. Авторитет учителя: соціологічний вимір // Освіта. – 2005. – 15-22 черв. – С.5.
8. Виступ Міністра освіти і науки Ніколаєнка С.М. на День Уряду у Верховній Раді України на тему “Стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні” від 9 січня 2007 року // www.mon.gov.ua/education/higher/topi/rzvovs.
9. Фокс В. Введение в криминологию: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1985. – 312 с.
10. Шиханцов Г.Г. Криминология: Учебник. – М.: “Зерцало-М”, 2001. – 368 с.